V.

Urmasii lui Alexandru-cel-Bun si manastirile Moldovei.

Si fiii, nepotii de fii, in lupta pentru stapanirea Moldovei, ai lui Alexandru-Voda, sant darnici fata de manastiri. Acestea erau asezate la locuri de stramtoare, de pasuri si de vaduri; ele aveau imprejmuiri de ziduri, puternice pentru acele vremi, si erau in stare, si sa apere o ostire, si s'o primejduiasca in trecerea ei. "Egumenul" de la Pobrata (Sf. Nicolae din Poiana), Eustatie, primeste, astfel, de la Petru cel d'intaiu "patru salase de Tigani", dupa ce Stefan, fratele sau, inchinase aceleiasi manastiri alta suma de Tigani; i se dau buti de vin din dijma, din "deseatina" domneasca de la Harlau, sau de la Cotnariul sasesc, ori de aiurea. Ceara de la Targul-Frumos se adauge manastirii din partea aceluiasi statornic sprijinitor, Petru-Voda, la 5 Octombre 1448, cand el era insusi "in manastirea din Poiana", incunjurat de "dreptii boieri", in frunte cu Neagoe, cu un Vornic, un parcalab, un Stolnic, un Ceasnic, un Spatar si pisarul Tudor, care scrie actul. "Fratii" puteau sa aiba astfel "un adaus de bautura la trapeza" (la masa). De la Alexandrel, fiul lui Roman si nepotul lui Alexandru, calugarii de la "Pobrata, din Poiana", capata iarasi ceara din prisacile domnesti de la Targul-Frumos, - mai tarziu calugarii putneni ieau camana cerii de la Siretiu -, buti de vin din dijma ce o ridica Domnia acolo, de la carciume, apoi o prisaca in "branistea", in teritoriul oprit, de la Bohotin, - mai pe urma si maji de peste, in sfarsit Tigani, Tatari, poieni, mori, mosii, "pustietati" langa ape, loc de helesteu, de varatec si de sat, pe langa un numar de masuri, de "coloade" de grau si orz de la Sasii din Baia, cari, altfel, vor plati o amenda de saizeci de ruble de argint, - de tot mare pe acea vreme.

Bistrita, din parte-i, se alege, de la Alexandrel, cu pescuitul in Botna, si in Nistru chiar, - "doua pescarii", scutite de orice amestec al "celui ce va tinea de la noi Tighinea", cu vama ei cea vestita.

Dintr'un privilegiu al lui Alexandrel si din al doilea, de la 20 Maiu 1459, al lui Stefan-cel-Mare insusi, adevaratul urmas al lui Alexandru-cel-Bun, precum si din altele de la acelasi Domn, se mai vede ce situatie superioara, asemanatoare cu a lacasurilor monastice din Apusul catolic, - de la care, in atatea privinti, se inspira Moldova, - aveau aceste manastiri, mai bine impartite decat cele din Tara-Romaneasca. Pe satele lor, nicio dare nu se da altuia decat numai calugarilor. Domnia sau proprietari mai vechi, ca "biscupul", - ceia ce inseamna episcopul catolic, pe care Stefan il despoaie de drepturile sale asupra Ungurilor de la Lucacesti, - parasesc toate veniturile. Nu se mai datoresc Statului dijmele de orice fel, ca "berbenitele de mied" si drobii de sare, nici darile, nici posada, - adeca sarcina de a face straja la cetati -, podvodul, - caratura pentru Domnie -, ilisul, - poate pentru prinderea pestelui, "lucrul la moara", "la cetate", "la cositul fanului domnesc", nici caii de jold – pentru posta Mariei sale -, nici "caratul butilor" si nicio alta "slujba" legiuita. Aiurea se adauge ca ureadnicii, dregatorii Domniei, dijmarii sau desetinarii nu vor ridica dijma albinelor si ca pripasarii nu vor avea "pripasul" pentru trecerea, de catre vitele straine, a "hotarului". Globnicii nu ieau gloaba, pentru anumite

delicte si crime; nici “tretina” nu se plateste aici. N’au rost osluharii, nici “parerubtii”, ale caror indatoriri fiscale nu sant cunoscute, nici “gonacii” sau urmatorii. Une ori vamesii n’au dreptul de a culege vama drumului asupra “pestilor si verzei” calugarilor. Ba chiar acestia puteau aduce unele lucruri din strainatate si a le vinde acolo fara a da vama. Multe vami ale terii, - “mari, si mici, si perepisuri” (vami de transit), ori “grivna” sau vama caralor, - ca acelea din Bacau si din Tazlau, daruite de Stefan-cel-Mare Bistritei, erau ale manastirilor.

Judecatorii oraselor vecine, Iasi, Harlau, Bacau, soltuzii si pargarii, “randuitii targovetilor”, - cari luau gloabe pentru “sfezi” si chemau la balciuri in zilele hotarate -, starostii de Tinuturi sau parcalabii de cetati n’au dreptul sa judece pe oamenii de pe teritoriul imun al manastirii, ci acest drept se da calugarilor, adeca egumenului, care va fi fost represintat la judet printr’un dichiu, ca al episcopului. Unele venituri domnesti de prin targuri, ca venitul cerii din Bacau, trec iarasi la calugari. “Pricinile mari”, “furt, desugubina”, - pentru fapte rusinoase, “rapiri”, - ca si “pricinile mici”, nu se vor indrepta spre niciun Scaun de judecata, - afara numai de cele pe care si le opreste Domnia, ca tradarea, de sigur.

Nu numai ca toate veniturile sant ale manastirii, dar nici mesterii ce se vor afla prin sate, “cojahari” (cojocari) sau altii, nu vor avea sa lucreze pentru Domn, ci mestesugul lor va fi de folos numai sfantului lacas.

Cum se vede, manastirea moldoveneasca din acest timp e cu totul scutita, immunis, cum s’ar fi zis in Apus, sau, cum se zicea atunci in Moldova, cu un cuvant tataresc, tarcan.

Astfel statea Biserica Moldovei in preajma Unirii Rasaritului cu Roma, in conditii de organisare si demnitate mult superioare acelora de care se bucura Biserica munteana, intrata rapede in lancezire.